Київський національний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра менеджменту та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Громадсько-політична активність членів місцевої громади та її роль в удосконаленні процесів демократичного врядування»

(за матеріалами Агрономічної сільської ради Вінницького району, Вінницької області)

Здобувача вищої освіти
ІІ курсу, групи ПУА-21з(м),
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньої програми «Публічне управління та адміністрування»
заочної форми навчання

Костюка
Віталія
Володимировича

Науковий керівник
д.е.н., професор

Кудлаєнко
Сергій
Володимирович

Гарант освітньої програми
к.н.держ.упр., доцент

Ніколіна
Ірина
Іванівна

Вінниця 2021

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ГРОМАДИ У ВДОСКОНАЛЕННІ ПРОЦЕСІВ ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ 6

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ МЕШКАНЦІВ АГРОНОМІЧНОЇ ГРОМАДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНІ 14

2.1. Організаційна-функціональна характеристика Агрономічної сільської ради Вінницького району Вінницької області 14

2.2. Аналіз тенденцій громадсько-політичної активності громадян 23

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ЧЛЕНІВ АГРОНОМІЧНОЇ ГРОМАДИ 31

3.1. Шляхи розвитку Агрономічної громади в діджиталізованому світі: впровадження кращих практик 31

3.2. Пропозиції з проведення успішних заходів із залучення мешканців Агрономічної громади до процесів демократичного врядування 40

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ 47

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 49

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Громадсько-політична активність і участь громадян є важливими для рівня довіри до демократичних інститутів, але також і для спроможності людей висловлювати свої вимоги та вимагати підзвітності від своїх представників. Відтак можна наголосити, що у відносно нових демократіях (Україна та інші держави центрально-східної Європи), розвиток партисипативного принципу, принципу активної участі в політиці серед пересічних громадян, є дуже важливим, адже без нього демократія не може зміцнюватися. Залучення громадськості в управління питаннями місцевого характеру є одним з ключових складових місцевого врядування. Воно дає багато різних форм впливу щодо прийняття рішень на місцевому рівні. Відтак вкрай важливо і необхідно поглибити взаємодію місцевої влади з громадянським суспільством, мобілізувати ресурс громадськості та їх організацій шляхом розвитку громадських ініціатив та запровадження нових форм місцевої самоорганізації. Україні потрібні дуже важливі трансформації щодо обізнаності споживачів про державні послуги активним представникам громади. Замість того, щоб особисто долучатися, багато українців покладаються на своїх лідерів і державних службовців — нехай вони несуть відповідальність, поки ми відсторонимося від політики, тому тема кваліфікаційної роботи є актуальною.

Помітний внесок у дослідження громадсько-політичної активнсті на місцевому рівні зробили такі вчені: О. Берданова, О. Бобровська, Є. Бородін, В. Вакуленко, О. Васильєва, П. Ворона, С. Газарян, Н. Гончарук, І. Дробот, В. Засадко, І. Ковтун, О. Кондратинський, Т. Кравченко, М. Лахижа, Н. Махначова, І. Ніколіна, К. Тронстад та багато інших. Незважаючи на демократичний розвиток суспільства, спроби залучення громадян до участі у вирішення проблем управління територіями, враховуючи підвищений інтерес науковців до тематики становлення громадянського суспільства в Україні,

питання формування та використання громадянських компетентностей територіальних громад у процесах розробки та прийняття рішень на місцевому рівні є недостатньо опрацьованими.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування наукових положень щодо підвищення громадсько-політичної активності жителів громади, розробка рекомендацій з практичного використання запропонованих положень.

Для досягнення мети було визначено наступні завдання:

− виявити проблематику та основоположні тенденції публічного управління через системний аналіз історичних, теоретичних та методологічних аспектів громадсько-політичної участі представників громадянського суспільства у формуванні публічних політик;

− сформувати базові науково-теоретичні й концептуальні положення щодо суті і змісту громадянських компетентностей в управлінні територіальною громадою;

− здійснити аналіз тенденцій громадсько-політичної активності громадян;

− розробити наукові положення, підходи та прикладні рекомендації щодо підвищення громадсько-політичної активності територіальних громад;

– окреслити шляхи розвитку Агрономічної громади в діджиталізованому світі

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері громадсько-політичної участі громадян в удосконаленні процесів демократичного врядування.

Предмет дослідження - теоретико-методичні положення та практичні засади громадсько-політичної участі громадян у житті громади.

Методи дослідження. У процесі проведення дослідження застосовувалася система загальнонаукових і спеціальних методів: системний підхід – як методологічну основу кваліфікаційної роботи для вирішення більшості завдань дослідження; діалектичний, аналізу та синтезу – під час опрацювання понятійно-категоріального апарату у проблематиці предметної

сфери дослідження та розкриття змісту понять; індукція, дедукція, порівняння, аналогія таабстрагування, аналітично-експертні методи.

Інформаційну базу дослідження склали теоретичні та методичні розробки вітчизняних та зарубіжних учених, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні матеріали Головного управління статистики у Вінницькій області, звіти Агрономічної сільської ради, результати Національного опитування щодо громадського залучення Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», власні дослідження та спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному та методичному обґрунтуванні громадсько-політичної участі громадян в удосконаленні процесів демократичного врядування; пошуку нових сучасних механізмів підвищення активності громади.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для підвищення активності жителів громади, з метою вирішення пріоритетів розвитку громади, поточних проблем та підвищення політичної відповідальності громадян.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення кваліфікаційної роботи обговорювалися на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих» (м. Вінниця, ВТЕІ КНТЕУ, 21.04.2021), тема статті «Участь громади у вдосконаленні процесів демократичного врядування» та VIII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології» (м. Вінниця, ВТЕІ КНТЕУ, 08.10.2021), тема статті «Роль громадсько-політичних об’єднань у формуванні публічної політики».

Робота містить 54 сторінку тексту, 3 таблиці та 14 рисунків, 4 додатки. У кваліфікаційній роботі використано 50 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ГРОМАДИ У ВДОСКОНАЛЕННІ ПРОЦЕСІВ ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ

Рівень та форми громадсько-політичної активності є результатом соціально-економічних та політичних відносин, що склалися в суспільстві. Останні роки в Україні очевидним є підвищення соціальної напруженості через економічну кризу та як наслідок – зростання протиріч в системі перерозподілу соціальних благ, підвищення рівня бідності (за даними ООН, він досяг 78 %), зростання розриву між крайніми соціальним прошарками, знищення середнього класу, посилення конфліктності усередині груп і поміж ними, підвищення психосоматичних розладів через проблеми самоусвідомлення особистістю свого місця в системі соціальної ієрархії [7].

Знищення соціальної ніші середнього класу впливає на якість соціального запиту, рівень громадської культури та форми політичної активності. Вищезазначені проблеми новітнього періоду розвитку суспільства накладаються на неподолані проблеми змінення стереотипів громадянської культури тоталітарного типу, коли активність використовується як засіб кар'єрного росту через демонстрацію політичної лояльності чи патріотизму. При цьому полярні соціальні групи – олігархічні та маргінальні – продовжують досягати своїх цілей, спираючись на державу. Перші – через намагання користуватися адміністративними ресурсами для поліпшення умов бізнесу; другі – через нездатність перебороти злиденність без допомоги держави і намагання наблизитися до соціального ліфту, який пов'язується з державно-олігархічною годівничкою. Очікувана суспільством «нова культура громадянськості» має змінити стереотип, створюючи механізм громадського аудиту над органами влади [11].

Широку теоретичну та методологічну базу для аналізу проблем громадсько-політичної активності представляють праці закордонних

дослідників: Г. Алмонда, С. Верби, Р. Даля, Р. Кловарда, Р. Міллса, Л. Мілбрайта, Б. Барбера, Д. Ціммермана, Дж. Нагеля, Н. Ная, Р. Патнама, К. Пейтмен, С. Ліпсета та інші. Проблема політичної участі, форм громадської діяльності все більше привертає увагу і вітчизняних вчених, серед яких А. Биченко, В. Бортніков, Д. Горєлов, Г. Йовчу, М. Кармазіна, О. Клюжев, М. Лациба, Н. Ротар, М. Шелія, А. Шимчук, Ю. Якименко та ін.

Події останніх років змушують до спеціального аналізу якості, динаміки та форм громадсько-політичної активності в Україні, що і визначається нами в якості мети кваліфікаційної статті. Аналізуючи динаміку соціально-політичної активності в Україні, українські дослідники визначили її циклічний характер, пов'язаний із перебігом президентських електоральних циклів.

Так, перший цикл масової протестної активності пов'язують з кінцем 1980-х років, коли по всій країні відбулася хвиля протестних рухів, мітингів, спричинених перебудовою, кризою легітимності існуючих інститутів влади, яка почала спадати у 1990-х роках [34].

Другий цикл протестної активності з 1991 по 1993 рр., коли на фоні економічної кризи та краху реформ у суспільстві відбулася політизація невдоволення. Згодом «масовий політичний протест» перейшов у латентну стадію, про що свідчить зменшення кількості протестуючих у період 1993-1996 рр. На початку 2000-х років в Україні зберігалася тенденція розриву між протестним потенціалом та протестною активністю громадян. За даними Центра Разумкова (2002 р.), всупереч існуванню високого рівня підтримки протестних рухів, у них брали участь лише 6,4 %, порівняно з 32,6 %, які задекларували ймовірність своєї участі в акціях протесту. При цьому лише 10,5 % готові були брати участь у неконвенційних акціях протесту. Водночас, експерти Центру О. Разумкова звертали увагу на те, що «дистанція між готовністю до участі «на словах» і практичною участю значна. Тому, навіть якби виникли підстави для масових акцій протесту, то у них взяли б участь далеко не всі ті, хто висловив готовність до таких дій». За даними досліджень Фонду «Демократичні ініціативи» та Центру досліджень ім. О. Разумкова у

2009 р. 72,4 % громадян України вважали, що вони не здатні впливати на процес прийняття політичних рішень та на дії владних інститутів. Це стало результатом відсутності взаємодії влади та громадян, відсунення громадян від процесу прийняття рішень, що демонстрував рівень застосування референдумів, «процес організації обговорювання» змін до Конституції у 2000 р., 2004 р., 2010 р., 2014 р. під час якого відбувалася боротьба з політичними опонентами без надання громадянам жодних важелів впливу на процес прийняття остаточних рішень. І це в ті часи, коли в країнах Європи, навіть для прийняття Конституції (Ісландія, 2012 р.) використали інститут Краудсорсингу [18].

Далі, згідно з даними Центру Разумкова громадянська активність українців з 2008 р. до 2013 р. зростала: 26,4 % українців у 2013 р. відповіли, що якщо їхня діяльність принесе користь суспільству, то вони будуть діяти. Цей же показник у 2008 р. становив 14,8 %. Між тим в травні 2013 р. самовизначення громадян щодо їх залучення до активної діяльності показало, що вважають себе «залученими» менша кількість громадян ніж у 2008 р. «Так» – відповіли у 2008 р. – 11,6 % опитаних, а в 2013 р. – 8 % ; тоді як «ні» відповіли в 2008 р. – 76,2 %, а в 2013 р. – 85,2 %.

Наприкінці 2013 початку 2014 р. рівень протестної активності в столиці України було визнано «революційним». Події листопада-лютого 2014-2015 рр. активізували навіть пасивних українців, активність яких вилилася у неконвенційні форми (захоплення державних установ, озброєне повстання, автомобільні пікетування, ін.). Чинником протесту стала зовнішньополітична непослідовність влади. Втім, деякі експерти вважають, що каталізатором протестів стало не знищення «євромрії», а побиття студентів 30 листопада. Дії екс-влади у листопаді та після прийняття «законів 16 січня» радикалізували майданні протести проти «режиму недотиранії В. Януковича», яка «не лякала» суспільство, а «тільки дратувала» [22]. Соціологічні дослідження Київського міжнародного інституту соціології, проведені після тих подій свідчать, що 54 % українців вважають відповідальним за ескалацію конфлікту в Україні екс-

Президента. У той же час 39 % покладають відповідальність на екс-опозицію, 15 % на ЄС та США і 35 % – на РФ [18].

Рушійною силою протестів у листопаді 2013 р. стала свідома молодь. І якщо їхні батьки більшою мірою прагнули стабільності, то вони виступили за зміни. Протести 2013-2014 р. виявили протилежні напрями: ліберальний (євроінтеграційний) та ультра-націоналістичний (антиінтеграційний), незважаючи на їх ситуативну єдність через спротив режиму Януковича. Західні експерти, звужуючи соціальні протести до політичних, акцентують на Євроінтеграції України як шляху реалізації незалежності та доланні кризи. Євромайдан є наслідком придушення демократизації, української національної ідентичності та Європейської інтеграції. Очевидно також, що для націонал-патріотичних сил не може бути прийнятним передання частини національного суверенітету наднаціональним утворенням [47].

Конвенційні форми соціально-політичної активності в Україні здійснюються завдяки законодавчому закріпленню права громадян на постійну активність в межах діяльності громадських об’єднань, професійних та творчих спілок, політичних партій та ситуативну активність в процесах здійснення форм прямого народовладдя. Сучасний перелік громадських формувань України містить наступні елементи: політичні партії, постійно діючі третейські суди – (наприклад: Постійно діючий Третейській суд при Всеукраїнській організації «Розвиток людини»); творчі спілки (22, як то «Спілка журналістів України»); торговопромислові палати; організації працедавців та їх об’єднань; реєстр профспілок. Окремо, сайт Державної реєстраційної служби розміщує Реєстр громадських об’єднань. З метою реалізації права громадян на об’єднання в Україні було прийнято Закон «Про громадські об’єднання».

Також у сучасній науковій літературі замість терміну «цивілізоване суспільство» у цьому значенні частіше використовується поняття «громадянське суспільство». Політологи та соціологи активно досліджують проблематику перетворення жителів європейських міст на свідомих соціально-активних громадян з чіткою громадянською позицією. Безумовно, підвищення

соціальної активності людей не може не вплинути і на процеси економічного розвитку певної території. Право мешканців міст (сіл) брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їх власного розвитку та розвитку міст, де вони проживають, закріплено на міжнародному та національному рівнях. Віденська декларація ООН «Декларація про право на розвиток» 1990 р. визнає, що людина є основним суб'єктом процесу розвитку і повинна бути активним учасником та вигодонабувачем права на розвиток. В Європейській декларації прав міст, ухваленій Постійною конференцією місцевих і регіональних органів влади Європи (CLRAE) Ради Європи 1992 р., декларується, що мешканці європейських міст, усвідомлюючи свою відповідальність за стан міст, виявляють солідарність і беруть на себе зобов'язання домагатися забезпечення усім мешканцям міст рівних прав на правову безпеку, екологічну безпеку, можливість знайти роботу і цим забезпечити свою особисту фінансову самостійність, житло, безпечний рух транспорту, охорону здоров'я, спорт і дозвілля, можливість займатися різноманітними культурними і творчими видами діяльності, мирне співіснування різноманітних культурних, етнічних і релігійних громад, якісну архітектуру, гармонійне життя, власне політичне життя, економічний розвиток, гармонійний розвиток (коли місцева влада прагне досягти рівноваги між економічним розвитком і охороною навколишнього середовища), широкий асортимент товарів і послуг, раціональне використання природних ресурсів, співробітництво між містами, фінансову забезпеченість, рівноправність усіх мешканців незалежно від статі, віку, релігії , матеріального і політичного становища, фізичних або психічних недоліків [9].

Необхідність залучення громадян місцевою владою до окремих елементів управління населеним пунктом прямо зазначено в конституції, законах та нормативних актах європейських країн, рішеннях органів місцевого самоврядування. Переважна більшість проблемних ситуацій, які впливають на життєдіяльність окремого громадянина, громади села, селища чи міста, торкаються питань, які частково чи повністю лежать в межах компетенцій

місцевого самоврядування. В Конституції України місцевому самоврядуванню присвячено цілий XI розділ (статті 140-146). Квінтесенцією даного розділу є закріплення за територіальною громадою права на місцеве самоврядування, яке вона може реалізувати безпосередньо або через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

В даному контексті важливим є виважене обговорення, що продукує знання, яке не можуть дати ні експерти, ні опитування громадської думки. Воно складається з того, що ми можемо дізнатися тільки спілкуючись один з одним. Таке суспільне знання повідомляє нам: як громадськість бачить проблему, що є цінним для людей і який конфлікт між цими цінностями, що люди бажають або не бажають робити для вирішення проблеми, які витрати та наслідки є для них прийнятними, чи існує взаєморозуміння про можливий спосіб дій, який базується на взаємопов'язаних цілях (якщо так, то це би склало платформу для спільних дій) [15].

На нашу думку, корисність залучення громадян до прийняття рішень, що входять до повноважень місцевого самоврядування, полягає у тому, що таке залучення:

– гарантує, що законодавчі вимоги стосовно залучення громадян будуть виконані;

– підтримує та легітимізує напрями розміщення коштів місцевого бюджету;

– забезпечує нові підходи та рішення у складних питаннях, встановлює пріоритети політики органів місцевого самоврядування;

– забезпечує відповідність рішень, ухвалених органами місцевого самоврядування, потребам мешканців міста (села);

– пропонує депутатам місцевих рад найприйнятніші способи забезпечити публічність процесу ухвалення рішень;

– створює підґрунтя для залучення громадян до ухвалення найважливіших рішень як норми діяльності, а не винятку;

– забезпечує керованість та узгодженість дій всіх підрозділів органів місцевого самоврядування щодо методів, які можна використовувати для забезпечення потреб громадян в інформації ;

– підвищує ефективність обміну інформацією між громадянами, бізнесом, громадськими організаціями і владою;

– стимулює залучення волонтерів для підтримки діяльності органів місцевого самоврядування.

Отже, розглядаючи готовність місцевої влади співпрацювати з мешканцями міста, необхідно враховувати, що рішення про залучення громадян до стратегічного планування розвитку міста зумовлює потребу у залученні громадян і до всіх подальших процесів прийняття рішень міською (сільською) владою та контролю за їх виконанням. Тому варто усвідомлювати всі плюси і мінуси цього процесу (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Стимули та перешкоди, які зустрічаються в громаді при залученні громадян до громадсько-політичної діяльності

Стимули для залучення	Перешкоди для залучення
1) Законодавство стимулює залучення громадян; 2) залучення надає рішенню колегіальності, що накладається на ментальність населення; 3) іноземна підтримка залучення; 4) заклади вищої освіти, що готують фахівців з місцевого розвитку та ефективного управління; 5) незадоволеність сьогоднішнім станом сприяє залученню громадян; 6) немає упередженості проти залучення через відсутність досвіду; 7) позитивні приклади залучення громадян; 8) спирається на природне бажання допомогти собі самому	1) велика кількість стереотипів мислення і поведінки; 2) відсутність коштів у органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) та громадян; 3) недостатньо навичок у ОМС; 4) відсутність почуття приналежності до громади у мешканців; 5) недоведення використовуваних методів залучення громадян до логічного кінця; 6) недовіра до влади і одне до одного; 7) недосконалість законодавства про залучення громадян; 8) недостатня освіта, культура та етика депутатського корпусу; 9) незнання посадовими особами психології мас; 10) неповага до громадської думки; 11) низька правова, соціальна, комунікаційна освіченість громадян; 12) побоювання роботи з великою кількістю людей у посадових осіб; 13) політична апатія громадян.

Також в процесі залучення громадян до активної участі в житті громади слід враховувати можливості та загрози (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Можливості та загрози, які зустрічаються в громаді при залученні громадян до громадсько-політичної діяльності

Можливості залучення	Загрози залучення
1) Дає можливість апробації управлінських рішень та їх корекції; 2) є першокласним інформаційним джерелом для засобів масової інформації; 3) збільшує кредит довіри до влади; 4) звужує поле для корупції та зловживань владою; 5) зменшує соціальну напругу; 6) зміцнює авторитет влади; 7) значно пожвавлює громадське життя; 8) один з найефективніших способів імплементації непопулярних рішень; 9)підвищує соціальну активність; 10) посилюється аргументація та мотивація виконання рішення; 11) руйнує застарілі стереотипи управлінської діяльності і є кроком до європейського розуміння Хартії про місцеве самоврядування та втілення її принципів в українську практику; 12) сприяє уникненню помилок.	1) Важко передбачити дії наявних груп впливу; 2) вимагає мобілізації ресурсів, яких може не бути під рукою; 3) затягнення процесу прийняття рішень; 4) може загнати проблему у «глухий кут» нескінченних дискусій; 5) може розколоти громаду на протилежні табори і викликати протистояння; 6) опір та саботаж з боку груп впливу та частини посадовців; 7) результатом може бути помилкова інтерпретація думки частини населення як думки всієї громади; 8) рішення, яке отримане в процесі залучення громадян, може виходити за межі компетенції органів місцевої влади або за межі правового поля; 9) розмиття відповідальності посадовців; 10) якщо рішення громади не буде підтримане обранцями або іншими органами влади, це може призвести до апатії населення.

Таким чином, в ході дослідження першого розділу можемо зробити такі висновки. Світовий досвід показує, що політика, яка на стадії вироблення мала широку підтримку громадськості, має більше шансів на успішне втілення, ніж політика, яка викликає значну громадську опозицію чи є просто невідомою громаді. Якщо люди знають про місцеві рішення та вважають, що вони брали участь в їхній розробці, вони, швидше за все, дотримуватимуться таких правил..

РОЗДІЛ 2
ОЦІНКА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ МЕШКАНЦІВ АГРОНОМІЧНОЇ ГРОМАДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Організаційна-функціональна характеристика та аналіз діяльності Агрономічної сільської ради Вінницького району Вінницької області

Агрономічна територіальна громада була створена 25 жовтня 2020 року. Кількість рад, що об'єдналися складає 4 громади, площа територіальної громади: 86.1 км ^{2}, чисельність населення громади: 9304. Кількість закладів, що надають первинну медичну допомогу складає 5 (рисунок 2.1).

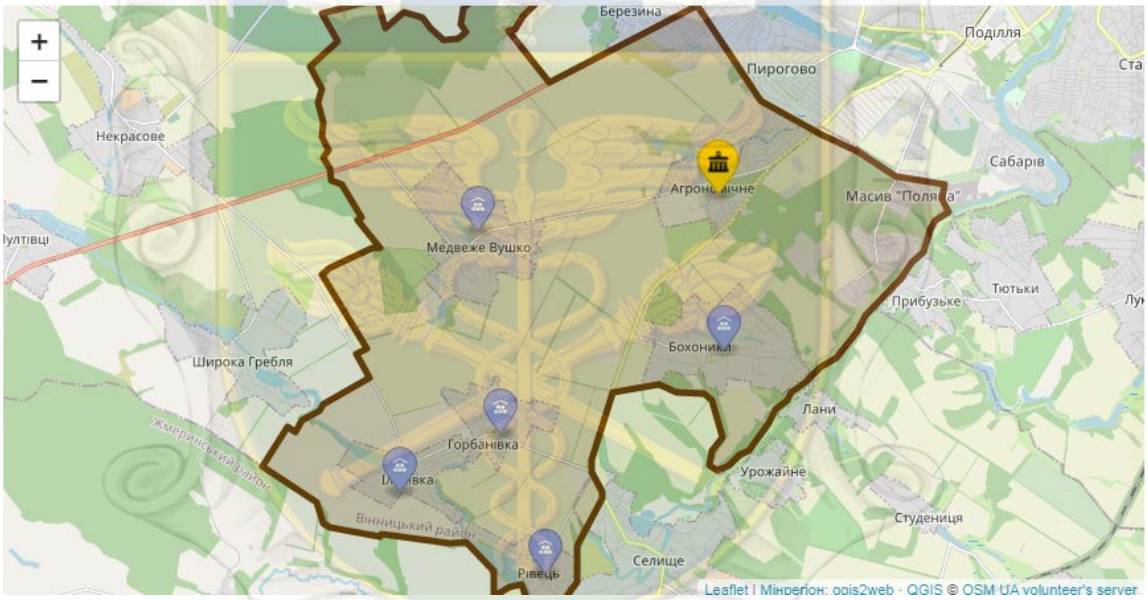

Рисунок 2.1 – Карта Агрономічної громади Вінницького району Вінницької області

Село Агрономічне знаходиться за 7 км від обласного центра м. Вінниця. Воно межує з селами Бохоники і Медвеже Вушко. В наш час територія Агрономічного становить 240,8 га; територія сільської ради з полями і дачами -

1703,5 га; угідь - 935,04 га; рілля - 876,41 га; багаторічні насадження - 45,1 га; сіножаті - 4,5 га; пасовища - 10 га; лісу - 15,7 га; ставки й водоймища - 33,07га. Всього в Агрономічному налічується 1290 дворів. Населення Агрономічного становить 3801 чол.

Назва села пов'язана з селекційною роботою в галузі агрохімії. А історія села пов'язана з перенесенням обласної дослідної станції з с. Немерче на дану територію. Вінницька державна сільськогосподарська дослідна станція організована у 1956 році. Історія Немерчанської дослідно-селекційної станції бере свій початок з 1886р., коли вона була заснована як фірма «Немерчанське насіннєве господарство, К. Бучинський і М.Лонжинський» за власною ініціативою вченого-агронома Костянтина Бучинського, директора цукрового заводу Михайла Ложинського та інженера-хіміка Йосипа Орловського у місті Немерче Подільської губернії, зараз с. Немерче, Муровано-Куриловецького району Вінницької області.

Щодо методики та техніки роботи з буряками, то застосовувався виключно індивідуальний відбір. Для «родоначальників» застосувався метод «очкування» половинок коренів, наступне трьохрічне випробування насінин родоначальників та порівняння їх зі своїми репродукціями без відбору. В основу відбору був покладений принцип виведення константних рас, що зберігають свої цінні якості у нащадках.

Велика робота в Агрономічній громаді проводиться у напрямку пропаганди досягнень науки і передового досвіду. На території станції встановлено пам'ятник героям-льотчикам, які загинули під час Великої Вітчизняної війни. Вони почали свій бойовий шлях з Бохоницького аеродрому. Поряд захоронені останки Мєдніка С.Я., який загинув в бою над територією села Агрономічне. В 1986 році дослідна станція відсвяткувала своє 100-річчя. За цей період дослідна с/г станція була удостоєна нагород.

Організаційну структуру Агрономічної сільської ради можемо побачити на рисунку 2.2. Сільська рада є представницьким і нормотворчим органом місцевого самоврядування Агрономічної територіальної громади, який

здійснює від імені та в інтересах територіальної громади функції та повноваження місцевого самоврядування. Агрономічна сільська рада складається з депутатів, обраних у порядку, встановленому Конституцією та законами України.

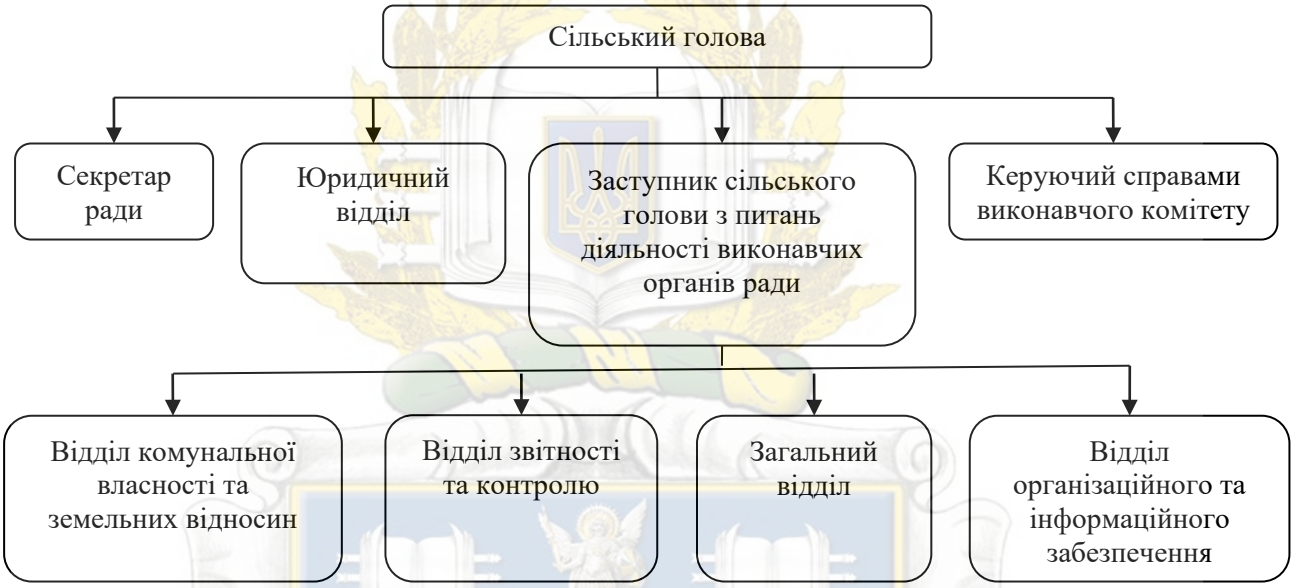

Рисунок 2.2 – Організаційна структура Агрономічної сільської ради

Участь членів Агрономічної територіальної громади у здійснені місцевого самоврядування реалізується у формах, визначених Конституцією та законами України та Статутом. На території Агрономічної громади створюються необхідні умови для розвитку партисипаторної демократії (демократії участі), активного залучення членів територіальної громади до участі у плануванні розвитку території , у розробці та прийнятті рішень з питань, вирішення яких віднесено Конституцією та законами України до компетенції територіальних громад та їхніх органів, у контролі за діяльністю органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та їхніх посадових осіб.

Органи місцевого самоврядування Агрономічної територіальної громади та їхні посадові особи враховують пропозиції членів територіальної громади щодо вдосконалення системи муніципального управління, соціально-

економічного та культурного розвитку, забезпечення прав членів територіальної громади на участь у вирішенні питань місцевого значення.

Будь-які обмеження права членів Територіальної громади на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їхньої раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, за мовними або іншими ознаками забороняються.

Формами участі членів Агрономічної територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення є:

– місцеві вибори;

– місцевий референдум;

– загальні збори (конференції) членів Агрономічної територіальної громади;

– громадські слухання;

– місцеві ініціативи;

– органи самоорганізації населення;

– індивідуальні та колективні петиції ;

– консультативно-дорадчі органи (громадські ради);

– участь у роботі інститутів громадянського суспільства (громадських організацій, благодійних організацій, професійних спілок, інших неприбуткових організацій), які опікуються питаннями здійснення місцевого самоврядування в Агрономічній територіальній громаді;

– інші не заборонені законом форми безпосередньої участі членів Агрономічної територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення, встановлені рішенням Ради.

У Агрономічній територіальній громаді взаємодія органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства розглядається як пріоритетний напрям розвитку партисипаторної демократії, залучення членів територіальної громади, об’єднаних спільними інтересами, до процесу планування розвитку громади, розробки та прийняття управлінських рішень,

контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування територіальної громади та їхніх посадових осіб. До інститутів громадянського суспільства належать громадські організації, благодійні організації, професійні спілки, асоціації роботодавців, інші некомерційні організації, легалізовані на території громади, статутна діяльність яких передбачає відстоювання інтересів різних категорій (за соціальною, професійною чи іншою ознакою) членів територіальної громади.

Про відкритість до залучення громадян до соціально-політичної активності свідчить вкладка Агрономічної сільської ради у смартфоні (рисунок 2.3).

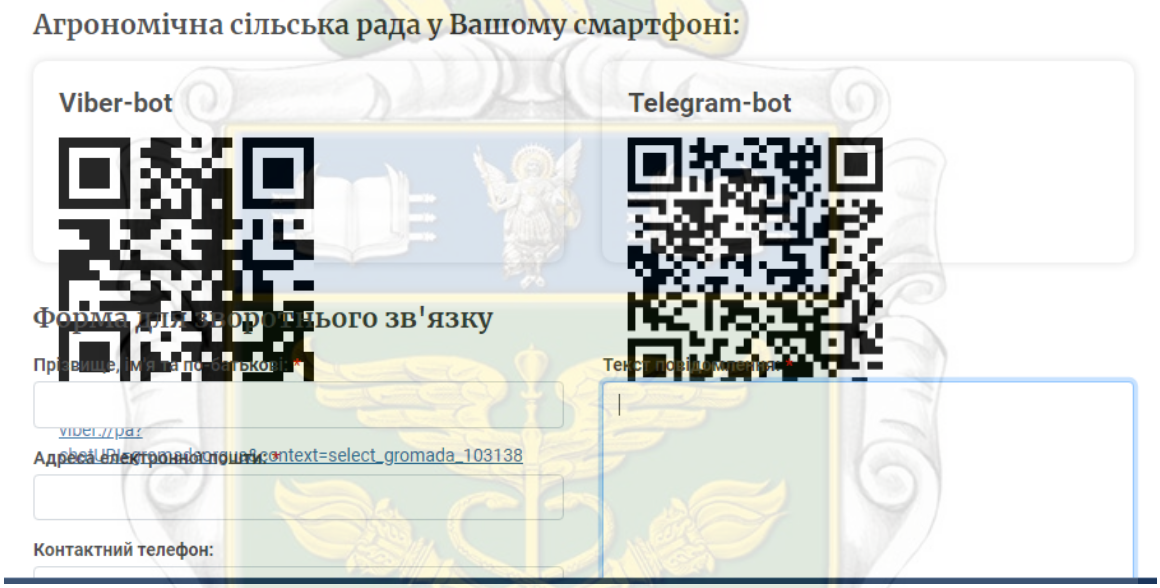

Рисунок 2.3 – Агрономічна громада у смартфоні

Однією із зручних та на достатньому рівні опанованих можливостей співпраці з владою є електронні петиції. Як ми знаємо, електронна петиція – це особлива форма колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування, яке обов'язкове до розгляду за умови набрання необхідної кількості голосів.

Значною перевагою електронної петиції є зручність, оскільки зникає потреба фізично збирати підписи на підтримку петиції. Достатньо

зареєструватись, викласти своє звернення на сайті та спостерігати за кількістю голосів, поданих на підтримку петиції. З моменту оприлюднення електронної петиції, її може прочитати та підтримати кожен громадянин. Також мають можливість ознайомитись із петицією представники ЗМІ, депутати та чиновники ще до набрання такою необхідної кількості голосів. Відповідно до чинного законодавства Агрономічна сільська рада під час збору підписів на підтримку електронної петиції забезпечує (рисунок 2.4) :

– безоплатність доступу та користування інформаційно-телекомунікаційною системою, за допомогою якої здійснюється збір підписів;

– електронну реєстрацію громадян для підписання петиції;

– недопущення автоматичного введення інформації, у тому числі підписання електронної петиції, без участі громадянина;

– фіксацію дати і часу оприлюднення електронної петиції.

2.4 – Створення петиції на сайті Агрономічної сільської ради

Електронна петиція, яка в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на її підтримку, після завершення строку збору підписів на її підтримку розглядається як звернення громадян відповідно до цього Закону.

Вимоги до кількості підписів громадян на підтримку електронної петиції до органу місцевого самоврядування та строку збору підписів визначаються статутом територіальної громади. В Агрономічній громаді електронна петиції для розгляду має набрати 150 голосів. Станом на листопад 2021 року до Агрономічної сільської ради було подано 14 електронних петицій (рисунок 2.5).

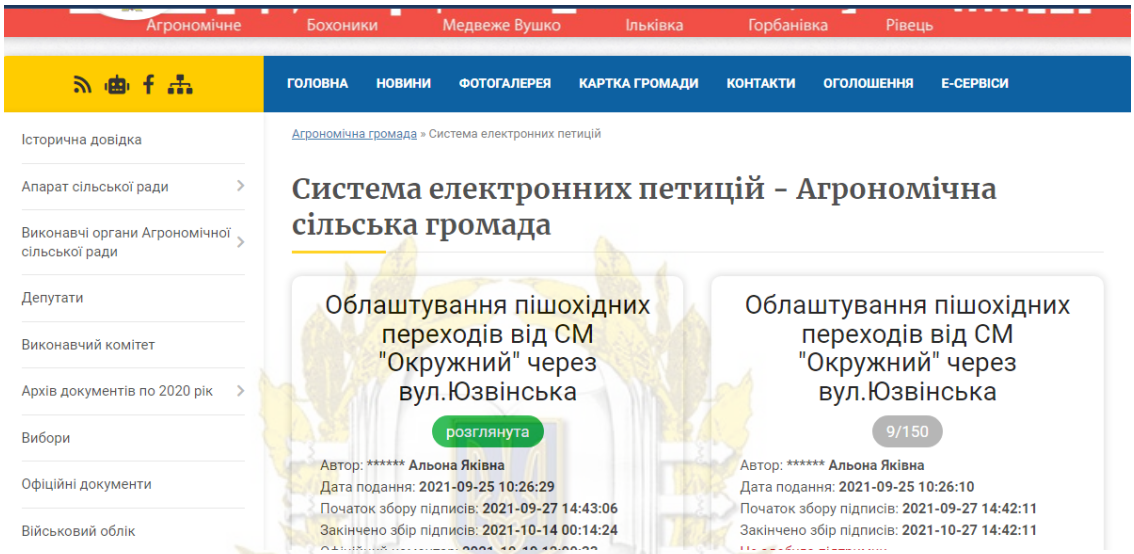

Рисунок 2.5 – Подані електронні петиції до Агрономічної сільської ради

З них: 8 електронних петицій розглянуто, 6 – не знайшло підтримки у мешканців.

Щоб бути успішною та самодостатньою об'єднана територіальна громада повинна навчитися не лише споживати та користуватися ресурсами, але і створити умови для розвитку економіки на території, створити сприятливий інвестиційний клімат та бути відкритою для пропозицій. А для цього потрібно розуміти, які ресурси є у громади. Провести інвентаризацію майна, земель, трудових ресурсів та виявити потенціал для розвитку допомагає документ, який експерти називають «паспорт громади». Окрім формальних вимог, паспорт громади є джерелом інформації про громаду, засобом популяризації успіхів громади та створення її іміджу.

Кожна громада складає паспорт в залежності від власних можливостей та бажання. Є громади, які підходять до цього процесу відповідально і мають детальний документ, а хтось – з мінімальними зусиллями, заповнивши лише форму паспортів спроможних територіальних громад затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 року №214 (Додаток до Методики формування спроможних територіальних громад). До того ж, як правило, заповнення цієї форми відбулося на початку створення громади і протягом наступного року (років) ніякі зміни в паспорті не знайшли відображення. Отже,

часто громада не володіє актуальною інформацією щодо своїх основних показників та ресурсів, не може оперувати ними перед потенційними інвесторами та грантодавцями. В таблиці 2.1 можемо розглянути паспорт Агрономічної громади.

Таблиця 2.1 – Паспорт Агрономічної громади Вінницького району Вінницької області

Найменування	Значення показника
Доходи загального фонду на 1-го мешканця:	1208.3 грн
Видатки загального фонду на 1-го мешканця:	1401.7 грн
Капітальні видатки на 1-го мешканця:	4.1 грн
Рівень дотаційності бюджетів:	11.3 %
Співвідношення видатків на утримання апарату управління із сумою доходів загального фонду:	25.1 %
Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду:	91.1 %
Видатки на загальну середню освіту на 1-го учня:	7055.2 грн
Питома вага місцевих податків і зборів у доходах загального фонду	36.9 %

Є громади, які підготували якісні документи, які дають значний обсяг інформації щодо діючих підприємств та їх спеціалізації, структури земельного фонду, бюджету тощо. Паспорт громади дає відповіді на питання стосовно площі території, адміністративно-територіального розподілу, структури земельного фонду, яким є склад та зайнятість населення. Також тут можна знайти інформацію про демографічну ситуацію на території. У документі міститься інформація про склад виконавчого комітету та депутатів ради, а також яким є бюджет громади.

Також має бути інформація про підприємства та господарства, які є на території, про заклади освіти, культури, спорту, та інформація про основні

історичні та історико-архітектурні пам’ятки. Цей перелік можна доповнювати в залежності від бажання керівників громади, інвестиційним паспортом або інформацією про успішні проекти і т.д.

Важливо, що паспорт розміщується на офіційному сайті громади. Але часто оприлюднення паспорту громади на власному сайті для багатьох громад залишається проблематичним. Зокрема, проблематичність полягає не стільки у суто фізичному розміщенні паспорту, скільки в оновленні інформації, контролі за відсутністю протиріч тощо. Наприклад, сьогодні на сайтах окремих громад Вінницької області можна знайти дублювання інформації (коли паспорт громади знаходиться відразу в кількох розділах сайту), однак в одному розділі інформація може бути станом на 2016 рік, в іншому – станом на 2018 рік. До того ж дата оприлюднення інформації найчастіше не вказується, що створює додаткову плутанину для читача. Часто незручним є й пошук паспорта громади на її офіційному сайті. Наприклад, на головній сторінці відсутнє посилання на «паспорт громади», так як це є на сайті Агрономічної сільської ради. Однак паспорт Агрономічної територіальної громади розміщений на сайті https://decentralization.gov.ua/newgromada/1996.

Варто зауважити, що при підготовці та оприлюдненні паспорту громади його розробники найчастіше не замислюються, кому адресована та взагалі цікава буде подібна інформація. Відтак, те, що може бути потенційно цікавим для інвестора, доволі часто не висвітлюється. водночас інформація, яка є суто статистичною та не містить жодного інтересу – представлена в повному обсязі.

Як зазначив у одному інтерв’ю Анатолій Ткачук: «Інвестор має знати бодай щось про громаду». Не достатньо просто створити сайт-візитівку заради формальності. Він має бути якісний, зрозумілий та розкручений. Якщо ви орієнтуєтеся на закордонного інвестора, то повинна бути англомовна версія.

На сторінках сайту Агрономічної сільської ради має бути максимум інформації про місце розташування громади, транспортне сполучення з іншими населеними пунктами, про земельні ділянки, які пропонуються для інвестора, чи є там вода, подача електроенергії, комунікації.

Отже, в Агрономічній громаді значно активізовані внутрішні процеси, нові повноваження та ресурси, значно зросла відповідальність, яка покладена на органи місцевого самоврядування, в свою чергу члени територіальних громад мають усвідомлювати, що більшість проблем, які їх турбують може вирішитись «на місцях», що стає визначальним каталізатором розвитку громадянського суспільства безпосередньо в територіальних громадах, що тягне за собою активізацію природніх процесів самоорганізації та створення нових спроможних локальних організацій громадянського суспільства та їх активної діяльності.

2.2. Аналіз тенденцій громадсько-політичної активності громадян

Україна, попри низку реформ, впроваджених численними політичними лідерами, досі є доволі централізованою державою Успіх реформи децентралізації означає, що з одного боку влада мусить бути передана у місцеві органи врядування, натомість місцева влада мусить бути доступною і підзвітною перед місцевими громадянам.

На сучасному етапі державотворення в Україні проводиться велика кількість опитувань, що дають змогу дізнатися оцінку населенням дій влади, нововведень, реформ. Так, оцінку тенденцій громадсько-політичної активності громадян, на нашу думку, також слід починати з аналізу результатів опитувань населення України.

Так, станом на квітень 2021 року 87,2% респондентів погодилися з тезою, що особи при владі не дбають про населення, а 79,9% не вірять, що можуть вплинути на ситуацію в країні. Такий висновок зробили дослідники Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» за результатами останньої хвилі Національного опитування щодо громадського залучення. Опитування досліджує обізнаність українців щодо громадянського залучення та участі,

ставлення до громадянського суспільства, сприйняття реформ й участь у них. Польовий етап опитування провела компанія Info Sapiens у грудні 2020 — січні 2021 року. Дослідники опитали у формі інтерв'ю 2040 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах країни (за винятком Криму та непідконтрольних уряду України регіонів Донецької та Луганської областей).

Дослідники зробили висновок, що серед населення знову наявний низький відсоток довіри до влади. Недовіра розповсюджується і на колективні зусилля українців. Дослідження показало розчарування населення в політичних питаннях. 87,2% респондентів погодилися, що особи при владі не дбають про населення, 83,6% вважають, що думка громадян не має значення для влади, а 79,9% не вірять, що можуть вплинути на ситуацію в країні. Ще 72% українців вважають, що в державі немає справжньої політичної еліти. 84,9% згодні з тим, що коли людина досягає вищих ешелонів влади, то починає використовувати свій статус для особистого збагачення. Також 67,8% хотіли б бачити при владі сильного лідера (рисунок 2.6).

Рисунок 2.6 – Довіра до влади (опитування громадян, 2021 р.)

Під час останньої хвилі опитування респондентів також запитали про

їхні цінності, переконання та ставлення до життя. За результатами опитування, на думку українців, гарного громадянина визначають знання своїх прав та здатність їх захищати (91,7%), дотримання правил і законів (92,0%) та хороше знання історії своєї країни (89%).

Також поширеною є думка, що гарні громадяни залишаються вдома під час хвороби (89,8%) (рисунок 2.7). Більшість респондентів готові брати повну відповідальність за своє здоров'я (62,3%). Однак більше третини українців вважає, що держава повинна докласти певних зусиль, щоб забезпечити громадян освітою (37,8%), добробутом (45,8%), освітою дітей (47,4%) або працевлаштуванням (43,1%).

Лише 1% українців вважають себе повністю соціально захищеним, а найбільше на думку респондентів дискримінації зазнають пенсіонери (52%). 65% не вважають себе частиною групи, що зазнає дискримінації, 10% готові безумовно підтримати осіб, що зазнають її.

Рисунок 2.7 – Хороший громадянин (опитування громадян, 2021 р.)

Дещо нижчі показники в необхідності повідомляти про відомі випадки корупції та інші порушення (69,4%) та активну участь в діяльності

громадських організацій та ініціатив (59,7%) (рисунок 2.8).

Рисунок 2.8 – Ставлення до корупції та хвороб (опитування громадян, 2021 р.)

В контексті нашого дослідження варто зазначити, що за результатами опитування, українці добре обізнані про види громадської активності, але майже не беруть участь у ній. Лише 6,8% респондентів вказали, що долучалися до мирних зібрань чи акцій, а 8% взяли участь у створенні чи роботі будинкового, вуличного або квартального комітету. Ще 8,1% повідомляли про інфраструктурні питання особисто, телефоном або онлайн.

Попри сталий рівень громадянської активності та готовність об'єднуватися для вирішення важливих для них справ, українці вважають, що влада повинна піклуватися про добробут громадян.

За результатами опитування, українці добре обізнані про види громадської участі, знають про участь у діяльності політичних партій (65,9%), як повідомити про випадки корупції в прокуратуру чи поліцію (63,3%), як подати офіційні інформаційні запити до державних органів (60,4%) та ініціювання та підписання електронних петицій до органів місцевої та державної влади (59,1%) (рисунок 2.9).

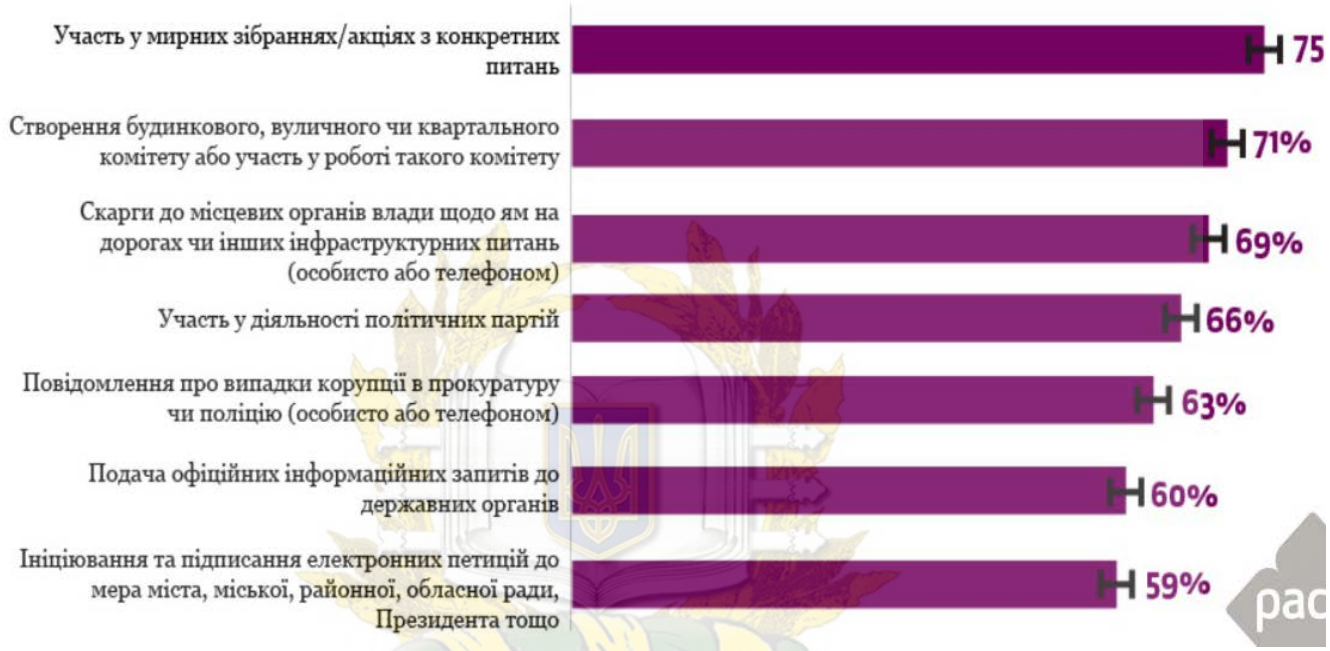

Рисунок 2.9 – Обізнаність у видах громадської участі (опитування громадян, 2021 р.)

Однак показники безпосередньої участі в громадському житті, як констатували дослідники, значно менші. Зокрема лише 6,8% респондентів вказали, що долучалися до мирних зібрань чи акцій, а 8% взяли участь у створенні чи роботі будинкового, вуличного або квартального комітету. Ще 8,1% повідомляли про інфраструктурні питання особисто, телефоном або онлайн.

Третина (33%) опитаних повідомили, що беруть участь у житті своїх громад. 7.4% респондентів регулярно відвідують збори та інші публічні заходи свого будинку, вулиці чи району. Дві третини українців зазначили, що не мають ні часу (33,3%), ні зацікавлення (31,7%) брати участь у таких активностях.

Лише 4% респондентів зазначили, що брали активну участь у діяльності організацій громадянського суспільства протягом останнього року. 13% вказали, що зрідка долучалися до заходів громадських організацій. Основні перешкоди — брак часу (38,3%) та відсутність інтересу (42,7%), що зображено на рисунку 2.10.

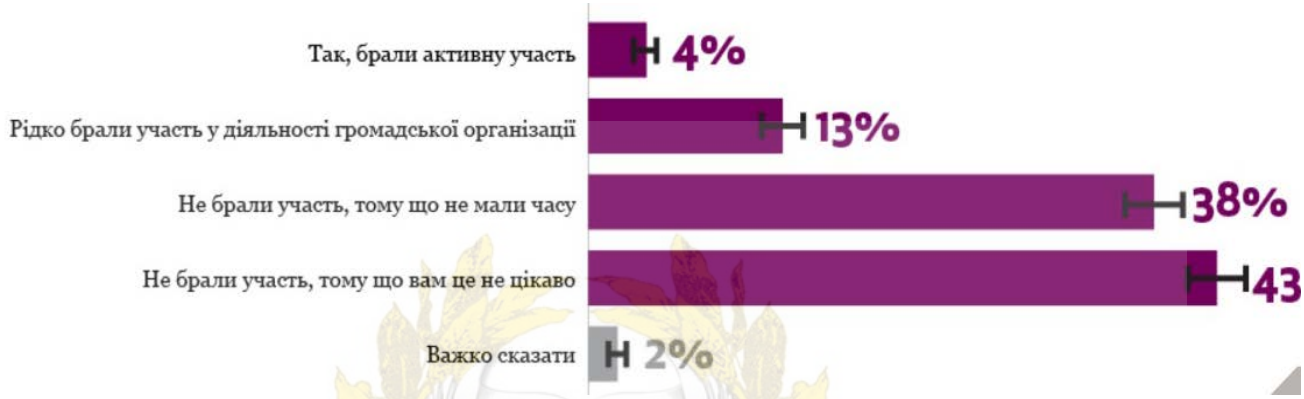

Рисунок 2.10 – Участь у діяльності громадських організацій (опитування громадян, 2021 р.)

Опитування показало, що українці можуть об’єднуватися та піклуватися про себе без залучення влади. Серед основних заходів із самоорганізації респонденти назвали благоустрій двору свого будинку (48,7%) або місцевого парку (26,4%), а також організацію заходів з відпочинку чи дозвілля (25,8%). Важливішими проблемами держави респонденти назвали корупцію (46,7%), бідність (41%), кризу на Донбасі (32,7%) та безробіття (32,4%). На особистому рівні українці дотримуються іншої точки зору: найважливішими для них та їх сімей є бідність (47,7%), безробіття (35%) та доступ до медичних послуг (34,2%).

Залучення громадян до місцевого самоврядування може відбуватися з використанням різних форм та методів. Відповідно до обраних форм і методів залучення визначається рівень залучення громадян (рисунок 2.6). У свою чергу, від рівня залучення громадян до місцевого самоврядування залежить і роль, яку мешканці можуть відігравати у процесі створення прийняття рішень, що визначають розвиток їх громади.

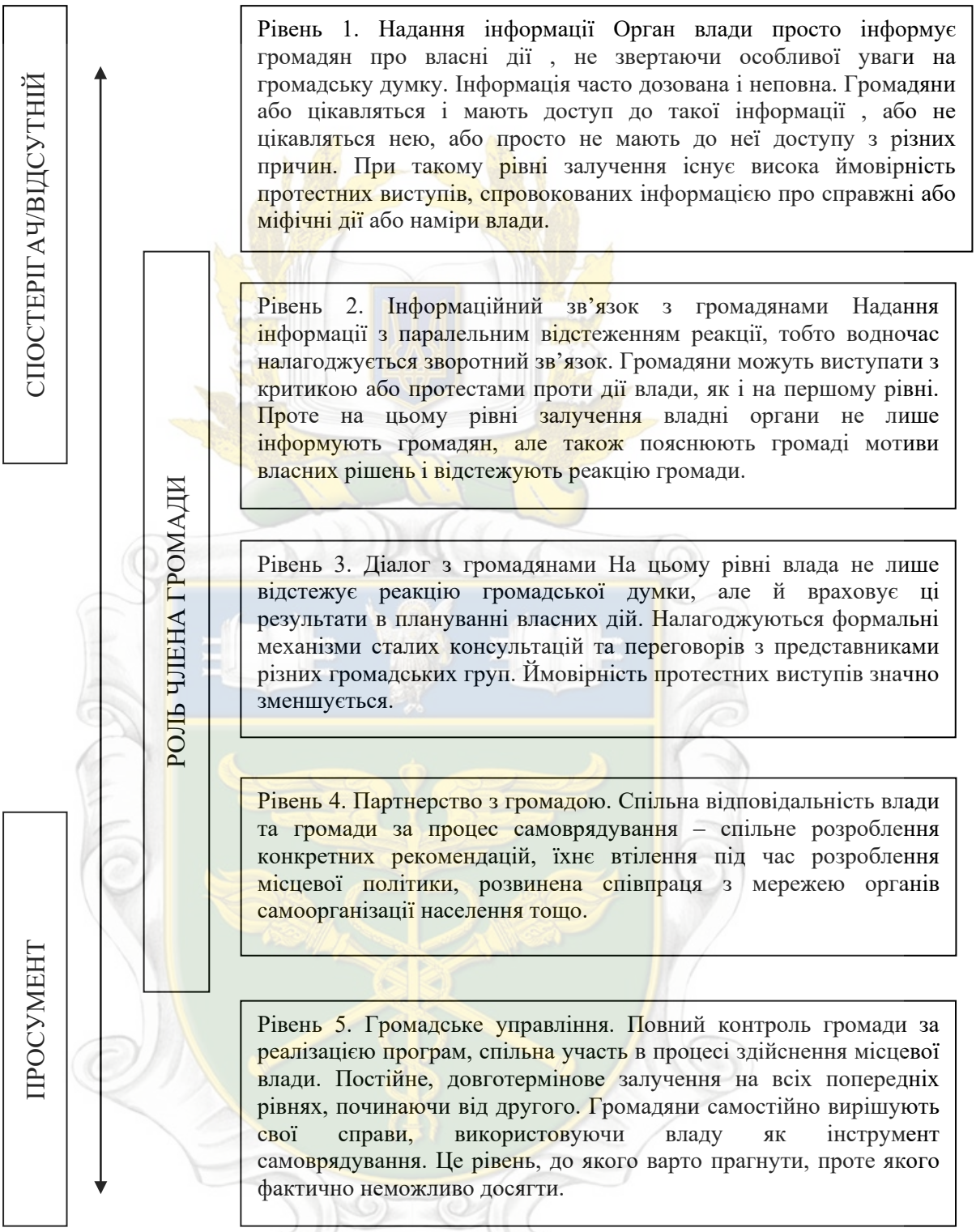

Рисунок 2.11 – Рівень залучення громади до місцевого розвитку

На основі вищезазначеного можемо дійти таких висновків: об'єднання громадян недостатньо залучаються до процесу побудови державної політики в

соціальній сфері, немає концепції, за якою б могли взаємодіяти громадські об’єднання і державні інституції. Громадські об’єднання у своїй діяльності у більшості випадків ліквідують наслідки, що виникають, коли долаються деструктивні явища (стосовно насильства, безпритульності, соціального сирітства, підтримки хворих на ВІЛ/СНІД, туберкульоз; алкогольнозалежних, наркозалежних), частково обстоюються права дітей та утверджюються гендерні стереотипи у вітчизняному соціумі. Громадські об’єднання у більшості своїй фінансуються грантами та благодійними добровільними внесками, які роблять фізичні та юридичні особи з України.

Таким чином, сьогодні Україна як держава, що переживає активну демократичну розбудову та розвиток притаманних громадянському суспільству інституцій, має гостру необхідність створити новітні громадські об’єднання, їхню нову формацію, статутні завдання яких будуть змушувати їх не лише відстоювати та захищати вузькі інтереси кожного свого члена, а й не будуть позбавлені глибших стратегічних цілей, як наприклад: стимулювати громаду (зокрема і владу) здійснювати певні соціально важливі зрушення, ухвалювати принципово нові рішення в локальних та регіональних масштабах, передусім, залучаючи громаду до їх опрацювання, тобто підвищуючи громадську активність, яка, зрештою, має позбутися декларативного характеру; потужно впливати на ухвалення рішень соціально-відповідального плану; контролювати і спостерігати за наслідками цих рішень, прогнозувати близькі, середні та далекі соціально-економічні перспективи й, основне, на наш погляд, таким новітнім організаціям належить відіграти роль каталізатора в кожному соціальному перетворенні і громадянському зрушенні у суспільстві. Залишити суспільно-політичну кризу позаду можна тільки, якщо відбудуться соціальні, економічні, політичні, культурні й інтелектуальні трансформації в кожній суспільній сфері.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ЧЛЕНІВ АГРОНОМІЧНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Шляхи розвитку Агрономічної громади в діджиталізованому світі: впровадження кращих практик

Розвиток громади - це тривалий, і складний процес. Громади, які вирішили впровадити діджиталізацію, повинні розуміти, що можливі і невдачі на цьому шляху і побудова оптимального механізму займе певний час. Наявність такого часу, мотивації місцевих лідерів та жителів – це найважливіші ресурси громад, котрі є запорукою успішної діджиталізації. Побічним результатом цифровізації виступає перехід до цифрового мислення. Воно характеризується гнучкістю, об’ємністю, високим ступенем абстрактності та може давати переваги перед іншими громадами у високотехнологічну епоху сучасності.

Зусилля з розвитку громади повинні базуватися на розумінні чи карті активів, можливостей та здібностей місцевого співтовариства. Для того щоб скласти подібну карту слід ретельно вивчити надбання громади (рисунок 3.1).

Існують чіткі відмінності в тому, як люди та домогосподарства використовують Інтернет. Такі змінні, як дохід, вік, наявність дітей є визначними факторами у недіджиталізованих громадах, котрі визначають використання Інтернету. Однак ці відмінності починають зникати, коли мета стає більш конкретною, наприклад, пошук в Інтернеті медичної інформації чи послуг в інформатизованому ком’юніті. Виявляється консультування через мережу Інтернет є надзвичайно потужним засобом вирішення подібних проблем зі здоров’ям та іншими питаннями, тому слід зміцнити звя’зки населення Агрономічної громади та експертів з освіти, банківської справи, державних послуг тощо.

Рисунок 3.1 – Запропоновані кроки карти розробки карти активів Агрономічної громади

Включаючи даний інструмент як частину програмних зусиль діджиталізації Агрономічної громади можна використати Інтернет як місток між постачальниками послуг та споживачами, покращити надання послуг, підвищити їх ефективність та покращити якість життя у сільській місцевості.

Дійсно, відтворення відносин між людьми та між окремими територіальними спільнотами в майбутньому може бути покладене на позадержавні інституції: автономні центри освіти, громадські організації, об’єднання аніматорів і т. д. Це дозволить уникнути втручання бюрократії та різноманітних зловживань.

Проєкти мереж громад засновані на теорії та практиці розвитку діджиталізованих громад сприяють швидкому прийняттю рішень із широким залученням громадян задля ініціювання процесів соціальних дій для поліпшення місцевих економічних, соціальних, культурних чи екологічних ситуацій.

Однак, крім цього система розширення потенціалу громади на основі інформатизації може забезпечити її керівництво організацією навичок, необхідних у багатьох громадах для збільшення, поширення та впровадження цифрових технологій. Стійкі проєкти мереж громад потребують керівництва на рівні громади, сприяння розвитку волонтерів, планування проектів, оцінки та відповідної освіти.

Крім того, успіх глобальної діджиталізації неможливий без змін у національній політиці з метою ефективного використання можливостей цифровазації та боротьби з її ризиками та проблемами, пов'язаними з розширенням цифрових даних.

Просвіта з цифровізації є вихідним пунктом методики діджиталізації – це розширення знань про можливості інформаційних технологій дорослих та дітей шляхом навчання або набуття компетенцій для навчання для активної участі в цифровому суспільстві. Просвіта також має включати в себе знання, навички та розуміння, необхідні для здійснення та захисту своїх демократичних прав та обов'язків в Інтернеті, а також для просування та захисту прав людини, демократії та верховенства права у віртуальному просторі.

Очевидно, що Агрономічна територіальна громада є важливою ланкою життєдіяльності суспільства, котра бере участь у вирішенні питань місцевого значення. Серед важливих потреб громади можна виділити потребу у більш високій якості життя, яка виявляється в необхідності підвищення рівня медичного обслуговування, комунікації з владними структурами, безпеки, транспортному забезпеченні і т. д.

Варто наголосити, що застосування інформаційно-аналітичних технологій необхідне в усіх сферах розвитку муніципального утворення, для прикладу, в соціальній – для призначення та перерахунку субсидій, об'єктивного розрахунку комунальних тарифів, плати за комунальні послуги; у правоохоронній – для ведення обліку реєстрації громадян; природоохоронній – для управління земельними ресурсами і раціональним природокористуванням; управлінській – із метою швидкого реагування на проблемні ситуації,

підвищення якості роботи з населенням, інформаційного обслуговування керівництва через виконання аналітичних і статистичних запитів.

В процесі інформатизації суспільства основну увагу також необхідно приділяти забезпеченню використання достовірної, вичерпної та своєчасної інформації у публічному управлінні. Цілком закономірно, що подібний підхід дозволить зблизити громадськість та органи влади.

Розумне впровадження інформаційних технологій дозволяє працювати з великими об’ємами інформації, підвищувати ефективність діяльності органу місцевого самоврядування. Результатом диджіталізації мають стати підвищення якості життя населення та ефективності управління.

Однак існують певні фактори, котрі можуть загальмувати впровадження діджиталізації в Агрономічній громаді:

1) слабкі фінансові ресурси громади;

2) відсутність єдиного підходу у використанні інформаційних ресурсів;

3) недостатня відкритість інформації;

4) слабкий розвиток і застосування ІТ, заснований на низькому рівні інформаційних і комп’ютерних знань відповідних службовців.

Показовим щодо успішного впровадження діджиталізації є досвід шотландського міста Глазго. Там було створено цифрову стратегію для розвитку місцевої економіки та трансформації громадськості. На самому початку проєкту ставилось завдання покращити доступ до цифрових технологій, підвищити якість життя, фінансову залученість, здоров'я та добробут, працевлаштування та громадянська участь населення.

В той же час місцева влада була свідома того, що цифрові технології мають руйнівний вплив на світових економічних ринках. З огляду на це було проаналізовано доцільність та корисність впровадження подібних технологій у сфері послуг, туризмі, розробці цифрових продуктів, транспорті.

У результаті впровадження програми Глазго посіло п’яте місце серед міст з великою кількістю цифрових робочих місць у Великобританії, залишивши позаду Лідс, Единбург, Бірмінгем і Манчестер.

На які ж вузлові точки була зорієнтована ця успішна стратегія?

По-перше, на збільшення кількості транзакцій, котрі можна здійснити у Інтернеті.

По-друге, забезпечення безперебійного доступу до цифрових технологій та послуг у сфері охорони здоров'я та соціального обслуговування.

По-третє, на впровадження цифрового навчання.

По-четверте, на запровадження цифрового планування та створення тривимірного простору інтелектуального 3D міста – власної технології, заснованої на штучному інтелекті.

По-п'яте, на розвитку цифрової спадщини та туризму – цілому набору технологій, що дозволяє успішно орієнтуватися у визначних місцях історії Глазго, його старожитностях тощо.

Наприкінці впровадження цифрової стратегії було зроблено аналіз досягненого. Відмічалося наступне:

1)розриви у навичках та потребах у них, котрі існують у місті, зменшились завдяки цілеспрямованому збільшенню рівня доступності навичок та талантів;

2)населення отримало навички роботи з цифровими технологіями, котрі є важливими для місцевих компаній;

3) місто досягло необхідної різноманітності у своїй робочій силі у галузі цифрових технологій.

Крім того, слід наголосити, громадянське суспільство є критично важливим елементом забезпечення стійкої демократії в Україні, тож актуальними напрямками розвитку Агрономічної громади є допомога у підвищенні здатності громадських організацій спостерігати за діями влади, захищати права людини та забезпечувати громадянам власний голос у процесі прийняття державних рішень.

За рахунок підтримки прозорих і підзвітних процесів врядування, які передбачають широку участь громадян, USAID допомагає Україні стати більш демократичною країною. У співпраці з українським парламентом Агентство сприяє вдосконаленню законодавчих процесів, вищому рівню підзвітності

влади, активнішій участі громадян у законодавчій діяльності та зміцненню верховенства права на основі підвищення рівня підзвітності та незалежності судів. USAID допомагає створити основу для децентралізації влади, підвищити рівень підзвітності органів місцевого самоврядування, а також здійснює програми протидії торгівлі людьми та допомоги потерпілим від цієї злочинної діяльності.

Ще однією позитивною практикою, яку можна рекомендувати Агрономічній громаді, це «добре врядування» – новітню концепцію та модель публічного управління. У фокусі доброго врядування реалізація повноважень органів державної влади і органів місцевого самоврядування у тісній співпраці з громадськістю та усіма заінтересованими сторонами з метою зробити добре громаді. В ряді видань термін good governance перекладається як «належне врядування» або «доброчесне врядування».

Складові принципів доброго врядування є одночасно еталонами та індикаторами реалізації принципів і визначають набір цілей та інструментів по їх досягненню, які дозволять налагодити ефективне функціонування органів місцевого самоврядування на засадах демократії, верховенства права та дотримання прав людини, а також відслідковувати стан реалізації доброго врядування. Місцеві політики, базовані на принципах доброго врядування, засвідчили свою дієвість під час проведення адміністративних і територіальних реформ у Європі.

Для сприяння більш повній реалізації принципів доброго врядування та забезпечення можливості моніторингу стану їх впровадження Радою Європи було розроблено та запропоновано своїм державам - членам:

– складові принципу – опис діяльності, що забезпечує можливість більш повно реалізувати положення кожного принципу;

– індикатори, які дозволяють оцінити ступінь впровадження складових принципу порівняно з існуючими на цей час кращими практиками;

– опитувальники для представників громади і органів місцевого самоврядування, які дозволяють виміряти значення індикаторів.

Зазначений інструментарій створив основу для проведення бенчмаркінгу доброго врядування. Для мобілізації діяльності усіх заінтересованих сторін на користь доброго демократичного врядування Рада Європи запрошує національні влади, органи місцевого самоврядування та їх асоціації в межах своєї компетенції та повноважень взяти на себе зобов'язання щодо діяльності, спрямованої на підтримку впровадження принципів доброго врядування на місцевому рівні шляхом ухвалення відповідних планів чи програм дій. Органи місцевого самоврядування запрошено добровільно взяти на себе зобов'язання перед населенням виконувати свої повноваження та обов'язки згідно 12 принципам доброго врядування. Очікується, що вони публічно проголосять про такі свої зобов'язання та будуть підзвітні в їх реалізації. Добре врядування є свого роду вершиною еволюції публічного управління і увібрало у себе усе найкраще та найбільш результативне від попередніх теоретичних і практичних надбань демократичних реформ в країнах Європи, а впровадження принципів доброго врядування сприяє ефективній реалізації положень Європейської хартії місцевого самоврядування.

На виконання рішень III-го Варшавського саміту голів урядів та керівників держав-членів Ради Європи (далі - РЄ) Центром експертизи та реформування місцевого самоврядування РЄ було розроблено Європейську Стратегію інновацій та доброго врядування на місцевому рівні, що здобула підтримку на 15-й Європейській конференції міністрів, відповідальних за місцеве та регіональне управління (м. Валенсія, 15-16 жовтня 2007 року), і була затверджена Комітетом Міністрів РЄ у 2008 році.

У Стратегії були визначені такі 12 принципів доброго демократичного врядування:

1) чесне проведення виборів, представництво та участь - для забезпечення реальних можливостей для всіх громадян мати право голосу у місцевій публічній діяльності;

2) зворотний зв’язок, чутливість - для забезпечення того, щоб органи місцевого самоврядування реалізовували законні очікування та потреби громадян;

3) ефективність та результативність - для забезпечення досягнення цілей при найбільш оптимальному використанні ресурсів;

4) відкритість і прозорість - для забезпечення публічного доступу до інформації та сприяння розумінню того, як реалізується місцева публічна діяльність;

5) верховенство права - для забезпечення справедливості, неупередженості та передбачуваності;

6) етична поведінка - для забезпечення того, щоб публічні інтереси переважали над приватними;

7) компетентність і спроможність - для забезпечення того, щоб місцеві виборні представники та службовці могли добре виконувати свої обов’язки;

8) інноваційність та відкритість до змін - для забезпечення отримання переваг від нових рішень та кращих практик;

9) сталий розвиток та стратегічна орієнтація - для врахування інтересів майбутніх поколінь;

10) раціональне управління фінансами - для забезпечення розсудливого та продуктивного використання ресурсів держави та територіальних громад;

11) права людини, культурне різноманіття та соціальна згуртованість - для забезпечення того, щоб всі люди були захищеними та поважалися, щоб жоден не був дискримінований або виключений чи ігнорований;

12) підзвітність - для забезпечення того, щоб місцеві (виборні) представники та службовці несли відповідальність за свою діяльність.

Програма «Підвищення сприяння активності громадян» (Enhance Non-Governmental Actors and Grassroots Engagement – ENGAGE) є одним з ключових заходів USAID та сприяє кращій інформованості й активнішій участі суспільства у громадських діях на національному, регіональному та місцевому рівні. До основних завдань програми належать такі:

- вдосконалення громадської просвіти;

- підтримка діяльності громадських коаліцій та ініціатив на національному, регіональному та місцевому рівні;

- поліпшення організаційного потенціалу громадських організацій-партнерів програми;

- сприяння довготерміновій сталій участі громадян у здійсненні демократичних реформ.

Програма розрахована на п'ять років та повинна забезпечити фінансування, заходи з розвитку потенціалу та налагодження контактів і співпраці між громадянами, громадськими організаціями та коаліціями у найважливіших сферах демократичних реформ з особливим наголосом на антикорупційну діяльність. Програма ENGAGE розвиває здобутки попереднього проекту USAID у галузі зміцнення громадянського суспільства, який допомагав українським організаціям громадянського суспільства краще представляти інтереси громадян і сприяти впровадженню реформ завдяки більш ефективній правозахисній діяльності, моніторингу та громадській активності.

Таким чином, добре врядування необхідно для всіх рівнів публічного управління. На місцевому рівні це є фундаментально важливим, оскільки органи місцевого самоврядування є найближчим до людей рівнем влади та забезпечують їх основними послугами. На цьому рівні люди можуть якнайкраще відчути причетність до публічної діяльності.

Також територіальні громади під тиском різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів поступово усвідомлюють свою важливу роль у суспільстві. Цьому значно сприяє поширення різноманітних цифрових технологій, адже для того, щоб провадити ефективну соціально-економічну політику, необхідно об’єднання команди активних громадян, місцевої влади та експертного співтовариства у своєрідну мережу, всередині якої відбуватиметься обмін матеріальними ресурсами, науковими досягненнями та інформацією.

Для координації власної діяльності Агрономічній територіальній громаді рекомендується створити аналітичний центр, однією з функцій яких буде розробка методики діджиталізації та її впровадження на місці.

Дані нововведення можуть дозволити жителям територіальних громад оперативно впливати на дії чи бездіяльність органів місцевої влади, що призводить до перетворення владних інституцій на відчинені для громадського контролю заклади, що не можуть діяти на власний розсуд і в ім'я власних інтересів.

Інформаційні технології також надають можливість будь-якій особі отримувати швидко, легко та регулярно необхідні знання з будь-якої сфери: підприємництва, підвищення аграрної культури, створення соціальних мереж та організацій. Такий стан справ щодо отримання та використання інформації може кардинально змінити становище Агрономічної громади, значно розширюючи її потенціал та можливості.

3.2. Пропозиції з проведення успішних заходів із залучення мешканців Агрономічної громади до процесів демократичного врядування

Як бачимо з вище проведених досліджень, при значній обізнаності з інструментами демократії та методами вирішення проблем місцевого значення, доволі невеликий відсоток учасників є насправді активним.

Що ж потрібно зробити аби залучення громадськості до місцевих справ було вищим у Агрономічній громаді? Ми виокремили ряд порад, якими пропонуємо скористатися при плануванні наступних заходів за участі широкого кола громадян.

Місце проведення заходів Агрономічної сільської ради (громади). Слід ретельно продумати, яке місце вибрати для проведення заходів. Постарайтись знайте таке місце, де люди почуватимуться зручно. Часто хорошим вибором

може бути якесь «нейтральне» місце. Коли готується зустріч, варто уникати традиційної розстановки столів та крісел, як в аудиторії чи класі, де люди сидять перед «президією». Таке розташування часто створює поділ аудиторії на «важливі голоси» та «слухачів». Буде краще, якщо учасники будуть сидіти в колі або за малими столами (рисунок 3.2).

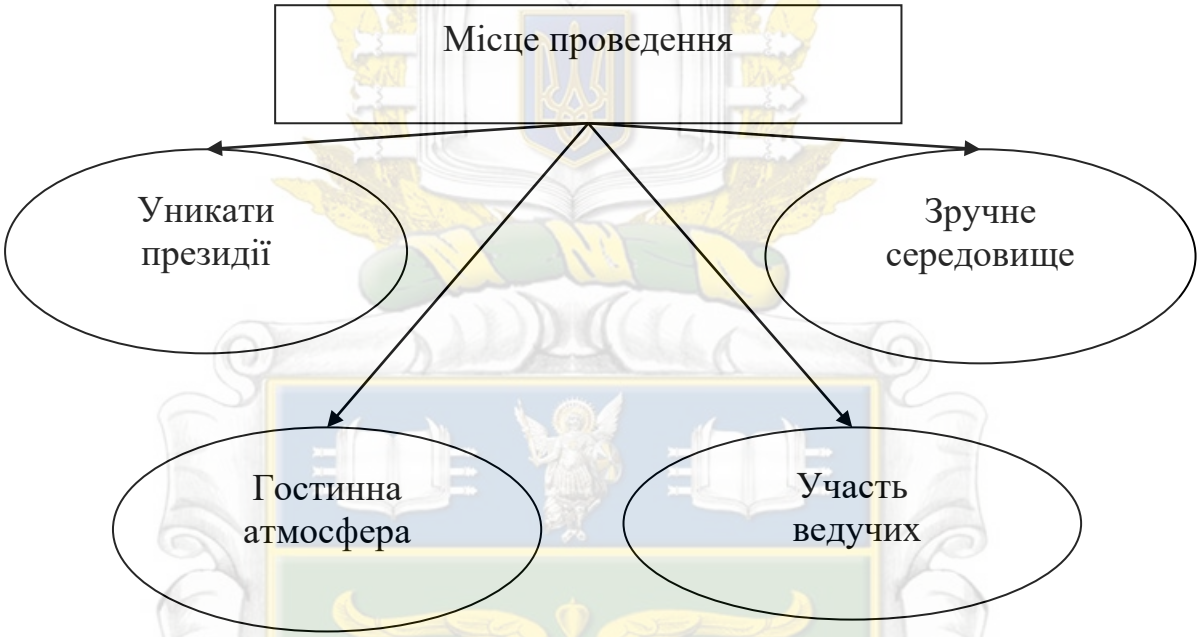

Рисунок 3.2 – Запропоновані поради у виборі місця проведення дискусії (обговорення) в Агрономічній громаді

Якщо є можливість, слід зробити кімнату, де проводиться зустріч, якомога гостиннішою: запропонувати чай та каву, розставити таблички з привітаннями та відповідно прикрасити місце зустрічі. Багато ведучих таких зустрічей перетворюють приміщення так, що воно виглядає радше як кафе, а не кімната для зустрічей. Це створює таку атмосферу, де люди почуваються більш невимушено, де нема поділу і де учасники очікують залучення до розмов, а не вислуховування промов.

Зустрічі можуть виявитися більш ефективними, якщо їх проводять ведучі, а не головуючі. Іншими словами, це означає менший контроль і те, що

центральна роль в дискусії відводиться групі. Проведення зустрічі ведучим забезпечує підтримку групі та гарантує залучення всіх учасників.

Роль ведучих полягає в тому, щоб:

1) ставити завдання для дискусії;

2) слідкувати за виконанням завдання та за часом;

3) давати можливість висловитися всім учасникам;

4) записувати думки та передавати висловлені погляди організаторам зустрічі.

На зустрічах, які проводяться за допомогою ведучих, учасники часто працюють в малих групах, якщо загальна кількість учасників є досить_таки великою, а про результати дискусій потім доповідають на загальній зустрічі всім учасникам. Важливо, щоб в таких групах визначили, хто буде записувати хід дискусії або в зошиті, або на великому аркуші паперу. Необхідно, щоб ведучі отримали записи ходу дискусій в зошитах або на великих аркушах від кожної малої групи наприкінці заходу.

Важливо підготувати порядок денний заходу заздалегідь. Він повинен:

1. Містити чіткі цілі (щоб всі учасники мали однакові сподівання) та реалістичні часові рамки.

2. Коли планується захід, слід зробити все просто та забезпечити повну залученість якомога більшої кількості учасників.

3. Якщо дати учасникам завдання працювати в малих групах без ведучого, то потрібно підготувати чіткі письмові інструкції для кожного засідання в групах.

4. Потрібно підготувати запитання наперед. Хороші запитання – це основа хорошої консультації. Варто намагатися ставити запитання з відкритим закінченням, які підтримують дискусію. Це такі запитання, які починаються на питальні слова «де», «як», «що», «в який спосіб».

Краще уникати закритих або навідних запитань.

5. Варто наперед запланувати, як і хто буде записувати думки людей, а наприкінці заходу слід проінформувати присутніх про те, що відбуватиметься

після цього: як їхні думки будуть враховані, якими будуть наступні етапи консультації/залучення тощо.

Наступним важливим етапом залучення є *проведення ефективної дискусії* з громадою (представниками громади). Слід взяти до уваги, що запитання є корисними, коли вони допомагають прояснити думки учасників. Важливо бачити різницю між «закритими» та «відкритими» запитаннями:

Закриті запитання сформульовані так, щоб відповідь на них була або «так», або «ні». Їх часто використовують з метою завершити розмову, їх можна використовувати для отримання підтвердження або зобов'язання. Було б непогано закрити засідання або отримати остаточну відповідь за допомогою таких запитань:

- «Зрозуміло?»/«Чи має це сенс?»
- «Який варіант вам більше подобається, перший чи другий?»
- «Чи влаштовує вас ця пропозиція?»

В свою чергу, відкриті запитання сформульовані так, щоб викликати роздуми та дискусію, що виключає відповіді «так» або «ні». Було б непогано починати та продовжувати корисні дискусії за допомогою таких запитань:

- «В чому полягає проблема, на ваш погляд?»
- «Чому це важливо для вас?»
- «Коли ви зіткнулися з цією проблемою вперше?»

Краще намагатися уникати закритих запитань аж до кінця дискусій і ставити їх з метою завершити розмову. А до цього намагатися використовувати відкриті запитання, які допомагають учасникам глибше дослідити проблему.

Також корисно активно слухати розмову, щоб побачити, в чому учасники погоджуються один з одним і в чому їхні думки розходяться. Якщо після завершення дискусії учасники так і не дійшли спільної думки, важливо дати їм зрозуміти, що ви запишете усі точки зору.

Формат дискусії слід також ретельно обирати, який краще відповідає заходу Агрономічної громади (приклади наведені в дужках):

- як виглядає ситуація в даний час? (презентація, мозковий штурм, розбивання на групи);

- що б ви хотіли бачити в майбутньому? (дискусії в малих групах, розбивання на групи);

- які кроки треба зробити, щоби зрушити з теперішньої ситуації до такої, яку ми хочемо побачити в майбутньому (дискусії у малих групах);

- які заходи та пропозиції є найважливішими? (встановлення пріоритетів або черговості), рисунок 3.3.

Рисунок 3.3 - Хмара слів «Запропоновані формати дискусій» у Агрономічній громаді

Якщо група людей ще не ознайомлена з темою заходу, доцільно організувати презентацію, яка б дала учасникам основу для роздумів. Ознайомча презентація не повинна тривати надмірно довго; вона повинна допомогти учасникам зрозуміти, чому тема дискусії є важливою. Одним з корисних видів презентації була б розповідь одного з учасників, який поділився б особистим досвідом/історією. Важливо, щоб цей досвід був актуальним для

всієї групи і щоб узагальнення, зроблені на її основі, стали оновою для дискусії. Цікавим варіантом такої історії було б наведення (наприклад, за допомогою power point) деяких суперечливих прикладів або варіантів бачення майбутнього (сценаріїв). Потім учасники мають подумати про переваги та недоліки цих сценаріїв.

Одним з цікавих методів залучення може бути «Голосування ногами». Один куток приміщення відведений для тих, хто «погоджується» з твердженням, а протилежний – для тих, хто «не погоджується». Ті, хто «не впевнений», стають в центрі приміщення. Слід зачитати твердження та попросить учасників стати в лінію між двома кутками відповідно до того, наскільки сильно вони погоджуються чи не погоджуються з цим твердженням.

Коли учасники вибрали місце в кімнаті, треба попросити декількох людей пояснити, чому вони вирішили стати там, де вони стоять. Коли почули думки всіх сторін, можна запитати, чи хтось з учасників поміняв свою точку зору і хоче зміститися в інше місце після наведених аргументів.

Ця вправа є корисною для тих учасників, які незручно себе почувають, коли їм доводиться говорити у великих групах. Тут вони можуть висловити свою точку зору, не будучи зобов'язаними говорити. Було б непогано почати цю вправу висловом, зачитавши твердження на тему, яка не пов'язана з темою дискусії. Слід записувати, як учасники в цілому погоджувалися, не погоджувалися або були поділені по кожному твердженню. Твердження можуть включати будь-яку проблему, яка обговорюється на цьому заході.

Непоганим способом отримання від групи великої кількості ідей є *мозковий штурм*. Золотим правилом будь-якого мозкового штурму є те, що приймаються всі висловлені ідеї і що всі ідеї повинні бути подані коротко і швидко. Мета цієї вправи – отримати велику кількість «сирих» ідей, а потім працювати над ними в групі, щоб виявити теми, які можна обдумати, глибше досліджуючи початкові ідеї. При пошуку нових ідей було б добре розбити основну групу на пари або малі команди або навіть попросити учасників подумати самостійно. Потім про ідеї, які виникли під час дискусії,

повідомляють цілій групі. Один з практичних підходів до цієї вправи полягає в тому, щоб попросити учасників зосередитись на якійсь проблемі і записати в малих групах якомога більше ідей на клейких аркушах паперу за заданий період часу, а потім розвісити всі ідеї на стіні. Наступний крок – перегляд записів, зроблених групою, за допомогою ведучого, або розподіл подібних думок на декілька груп по ключових ідеях.

Розбивання на групи слід проводити після того, як як учасники малих груп або загальні групи склали великий список ідей, проблем або варіантів. Попросіть учасників виписати по одній проблемі на клейкий аркуш фломастером і великими буквами. Беріть по черзі аркуші (з виписаними проблемами) і клейте їх на великі аркуші (фліп-чарти). Якщо вам якийсь запис незрозумілий, попросіть когось з учасників пояснити, що вони мали на увазі.

Коли на фліп-чарті вже є декілька аркушів, запитайте в учасників, чи бачать вони якісь споріднені проблеми. Розмістіть аркуші зі спорідненими ідеями поруч один з одним. Незабаром почнуть формуватися групи записів зі спорідненими проблемами. Попросіть учасників придумати назву кожній такій групі і окресліть межу навколо кожної групи клейких аркушів. Цю вправу можна виконати під керівництвом ведучого або можна попросити учасників розбити аркуші на групи самостійно. Переконайтеся, що всі учасники погоджуються саме з таким поділом сформованих проблем на групи.

Як мозковий штурм, так і розбивання на групи можуть виявитися дуже корисними для отримання нових ідей та рішень існуючих проблем. А тому їх можна використовувати у встановленні порядку денного для спільних дій та для формування політики.

Таким чином, на нашу думку, пропозиції з проведення успішних заходів із залучення мешканців Агрономічної громади до процесів демократичного врядування, що висловлені в 3 розділі нададуть змогу розкрити потенціал громади, підвищити їх зацікавленість і ефект «включення» до вирішення проблем місцевої громади та елементів партисипативного управління в Агрономічній громаді.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В ході проведених досліджень можемо зробити висновки, що мету кваліфікаційної роботи досягнуто, поставлені завдання виконано. Сьогодні стає все більш зрозумілим те, що в умовах сучасного інформатизованого світу роль та місце громади швидко змінюється. На передній план виходить наступна проблема: яким чином місцевій громаді пристосуватися до технологічних та інформаційних змін, яким чином мінімізувати їх негативний вплив та використати їх задля пришвидшення розбудови місцевого співтовариства, його інфраструктури, підвищити життєвий рівень населення.

Критично важливо, щоб громади мали реальну картину глобальних змін, щоб вони не витрачали цінний час та ресурси і могли використовувати їх результати на свою користь.

Залучення громадськості у всьому світі до муніципальних та державотворчих процесів стало ключовим фактором для забезпечення функціонування демократій двадцять першого століття. Загалом обізнані в інструментах демократії громадяни практично не користуються ними на місцевому та державному рівні. Хоча конструктивні відносини між громадами та публічними установами зробили б даний процес не тільки бажаним, але необхідним та життєздатним, оскільки це, ймовірно, призведе до прийняття більш виважених політичних рішень на місцевому рівні та покращить життєздатність місцевих громад.

Ефективність взаємних дій між місцевими органами влади і об’єднаннями громадян повинна вимірюватися за допомогою певних критеріїв, зокрема таких рис взаємодії: оптимальності, яку повинна характеризувати відповідність проблеми та вжитих заходів щодо її розв’язання; дієвості, яку визначають реальні досягнуті результати; поступальності, реалізація якої має бути послідовною: спочатку результативність на одному рівні, потім перехід до наступного, більш важливого, складного і перспективного.

У зв’язку із цим ми можемо рекомендувати такі основні напрями та заходи підвищення громадсько-політичної активності членів Агрономічної громади та підвищення її ролі в удосконаленні процесів демократичного врядування:

– розвиток і підтримка електронних засобів зв’язку з мешканцями;

– інформування про заходи та плани Агрономічної сільської ради;

– додати «паспорт громади» на сайт Агрономічної сільської ради, щорічно його оновлювати із вказанням дати внесення змін, з метою залучення та інформування інвесторів (в тому числі англійською мовою);

– на сторінках сайту Агрономічної сільської ради має бути максимум інформації про місце розташування громади, транспортне сполучення з іншими населеними пунктами, про земельні ділянки, які пропонуються для інвестора, чи є там вода, подача електроенергії, комунікації.

На основі проведеного вище аналізу, можна подати наступні рекомендації щодо успішної діджиталізації Агрономічної громади:

1) вихідним пунктом інформатизації виступає розповсюдження навичок роботи із сучасними цифровими технологіями;

2) наступним кроком є створення робочої групи з цифровізації громади, до якої можуть входити експерти з цифрових технологій, місцеві активісти, представники владних структур;

3) без створення карти ресурсів громади успішна діджиталізація неможлива; подібна карта дозволяє побудувати стратегію цифровізації на основі власних ресурсів Агрономічної громади;

4) досвід впровадження цифрової стратегії у м. Глазго доводить, що вона дозволяє, крім іншого, вирішувати проблему перекваліфікації робочої сили, яка гостро стоїть у багатьох депресивних регіонах України.

Отже, залучення громадян до місцевого самоврядування передбачає не просто інформування громадськості про наміри влади, але і врахування побажань населення та реалізацію ініціатив, які надходять від членів громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. С. 141. (зі змінами та доповненнями).

2. Батанов О., Кравченко В. Доктринальні проблеми муніципальної статутної нормотворчості (аксіологічні, онтологічні та телеологічні аспекти). *Аспекти публічного управління*. 2019. № 4. С. 17–27.

3. Беновська Л. Я. Посилення диференціації розвитку територіальних громад як ризик реформи децентралізації. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 24–30.

4. Бец Б. Б. Формування об’єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/211.pdf.

5. Бурик З. М. Розвиток регіонів та об'єднаних територіальних громад у контексті децентралізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 85–90. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2020/15.pdf.

6. Вдовенко Л. О., Тітов Д. В. Стан та проблеми розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. № Вип. 31. С. 175–181. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/28.pdf.

7. Войтенко А. Б., Якобчук В. П., Плотнікова М. Ф. Децентралізація: шлях від об'єднання до розвитку ОТГ. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 11. С. 32–39. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2019/8.pdf.

8. Данкевич В. Є., Прокопчук О. А., Усюк Т. В. Партисипативне управління локальною безпекою територіальних громад: досвід і практика ЄС. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 35–41. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-4_0-pages-35_41.pdf.

9. Двігун А. О. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: інституціональні та організаційні заходи завершення. *Фінанси України*. 2020. № 9. С. 15–23.

10. Джурик Х. Б. Формування раціональної організаційно-економічної структури управління ОТГ. *Економіка & держава*. 2019. № 8. С. 82–86.

11. Дуб А. Р. Фінансові механізми державної підтримки соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. *Проблеми економіки*. 2019. № 1. С. 52–58. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-1_0-pages-52_58.pdf.

12. Журавльова Ю. О. Реформа децентралізації та її вплив на надання суспільних благ в Україні. *Економіка & держава*. 2019. № 5. С. 20–23.

13. Загорський В. С. Стан і перспективи розвитку об'єднаних територіальних громад. *Регіональна економіка*. 2019. № 2. С. 18–25.

14. Загурська-Антонюк В. Ф., Кучменко В. О. Громада як ключовий суб'єкт в українській моделі державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 4. С. 135–140.

15. Засадко В. В., Тронстад К. Р. Виміри політичної активності громадян в містах України. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 82–87.

16. Каламан О. Б., Пурцхванідзе О. В. Шляхи розбудови місцевої громади в діджиталізованому світі. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/32.pdf.

17. Костюк В.В. Участь громади у вдосконаленні процесів демократичного врядування. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2021. Вип.119. С. 135-140.

18. Костюк В.В. Роль громадсько-політичних об'єднань у формуванні публічної політики. Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2021.Ч.1. С. 581-586.

19. Корж Н. В., Бабчинська О. І., Іванченко Г. В. Стратегічне управління розвитком територій: регіональний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 18. С. 9–13. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2019/4.pdf.

20. Кріпак А. П. Партисипативна модель стратегічного розвитку територіальної громади як інструмент забезпечення її спроможності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 5. С. 127–133. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2019/23.pdf.

21. Максимчук М. В., Кльоба С. М. Міжмуніципальне співробітництво як інструмент підвищення інклюзивності розвитку об'єднаних територіальних громад України. *Регіональна економіка*. 2019. № 2. С. 26–35.

22. Лозинська Т. М., Аранчій Г. А. Напрями удосконалення співробітництва територіальних громад в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 1. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/8.pdf.

23. Малиняк Б. Почути і бути почутим. Територіальна громада. Як це (не) працює. *Дзеркало тижня*. 2019. № 20 лип. С. 7.

24. Маслов А. О., Гладковська А. Т. Сутність, типи, форми, можливості і загрози децентралізації. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/13.pdf.

25. Махначова Н. М. Роль соціального партнерства в громаді в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/48.pdf.

26. Махначова Н. М., Семенюк І. Ю., Ременюк Я. А. Адаптація світових тенденцій брендингу територій до українських запитів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/35.pdf.

27. Мельник М. І., Лещух І. В., Яремчук Р. Є. Ефективність адміністративно-фінансової децентралізації в регіоні: інвестиційний вимір. *Фінанси України*. 2019. № 3. С. 103–117.

28. Мозгова Л. А. Місцева демократія як передумова успішного діалогу влади і громади. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. № 2. С. 219–234.

29. Могилова М. М. Об'єднання територіальних громад в Україні: перспективи і ризики для розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2019. № 5. С. 68–76.

30. Надежденко А. О., Швець С. А. Реалізація соціально-активної стратегії органів місцевого самоврядування (на прикладі м. Маріуполь). *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/24.pdf.

31. Патинська М. М. Теоретико-методологічні підходи до економічної сутності фінансового потенціалу сталого розвитку об'єднаних територіальних громад. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 95–104.

32. Рудень Д. Об'єднання територіальних громад як важливий феномен розвитку конституційних цінностей української правової держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 203–207.

33. Савенко І. І., Седікова І. О. Децентралізація влади, як інноваційний вектор вдосконалення публічного управління в Україні. *Економіка харчової промисловості*. 2020. Т.12, №1. С. 101–108. URL: https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/issue/view/136.

34. 72% українців вважають, що в державі немає справжньої політичної еліти – опитування. ЗМІ для змін. URL: https://zz.detector.media/community/texts/184277/2021-04-08-72-ukraintsiv-vvazhayut-shcho-v-derzhavi-nemaie-spravzhnoi-politychnoi-elity-opytuvannya/

35. Сірик З. О. Ефективність використання механізмів співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації влади. *Регіональна економіка*. 2020. № 2. С. 17–32.

36. Скиба М. В. Теоретичні аспекти становлення та розвитку територіальних громад у незалежній Україні за умов децентралізації державної

влади. *Демократичне врядування*. 2020. № 25. 14 с. URL: http://dv.lvivacademy.com/article/view/213660/214349.

37. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Економіка регіонів України під дією викликів пандемії COVID-19. *Регіональна економіка*. 2020. № 2. С. 5–16.

38. Сторонянська І. З., Патицька Х. О. Адміністративно-фінансова децентралізація: цілі реформи та результати першого етапу. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 3–13.

39. Тимечко І. Р. Територіальна громада як суб'єкт транскордонного співробітництва. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/48.pdf.

40. Тимечко І. Р. Інституційні особливості управління власністю територіальної громади. *Економіка України*. 2020. № 9. С. 37–47.

41. Тітов М. Визначення правових дефініцій як ключ до успішного продовження реформи з децентралізації влади в Україні. *Право України*. 2019. № 3. С. 287–295.

42. Українці добре обізнані про види громадської активності, але майже не беруть участь у ній – опитування. ЗМІ для змін. URL: https://zz.detector.media/community/texts/184263/2021-04-06-ukraintsi-dobre-obiznani-pro-vydy-gromadskoi-aktyvnosti-ale-mayzhe-ne-berut-uchast-u-niy-opytuvannya/

43. Сторонянська І. Особливості та проблеми здійснення громадського контролю виконання місцевих бюджетів територіальних громад. *Світ фінансів*. 2020. № 4. С. 103–117.

44. Харламова Г., Лобойко С. Ефективне модельне рішення для ОТГ. *Економіст*. 2019. № 12. С. 5–8.

45. Хвесик М. А., Ільїна М. В. Параметризація оцінювання перспектив розвитку сільських територій різних типів. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 6–14.

46. Чукіна І. В. Залучення жителів громади до процесів планування місцевого розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/37.pdf.

47. Шаповал Г. М., Чех Н. О. Формування організаційно-правового механізму фінансового управління розвитком територіальних громад. *Інфраструктура ринку*. 2019. № Вип. 35. С. 107–113. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/35_2019_ukr/17.pdf.

48. 63 спроможні територіальні громади на Вінниччині. *Вінниччина*. 2020. № 13 трав. С. 8–9.

49. Шевчук Б. М. Нормативно-правове забезпечення утворення та функціонування об'єднаних територіальних громад. *Демократичне врядування*. 2019. № 24. URL: http://dv.lvivacademy.com/article/view/198741/199084.

50. Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Світовий досвід державної підтримки в системі публічного управління розвитком територіальних громад. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 19–28. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-4_0-pages-19_28.pdf.

ДОДАТКИ